

פְּרִשְׁת נְשָׂא

אור מנורת הברכה

■ ברכת כוהנים

ברכת ה' שופעת וזורמת לעם ישראל מידי יום ביומו דרך אצבעות ידיהם הפרושות של הכוהנים. ה', שהוא מקור השפע והברכה, מְסַגֵּר את נוסח הברכה בחמש עשרה מילים ושישים אותיות.

ברכת כוהנים בנויה משלוש פסקאות המסודרות בסדר עולה של: שלוש, חמש ושבע. כלומר, פסוק ראשון מורכב משלוש מילים, פסוק שני – מחמש מילים, ופסוק שלישי – משבע מילים; וביחד חמש עשרה מילים כמספר שם י-ה, שהוא בגימטריה – 15.

תבנית הברכה מעוצבת כמנורת שבעת הקנים.

נתאר לעצמנו את מנורת המקדש כשהיא נבנית ומתרחבת מן האמצע אל שתי הקצוות; תחילה, מן הקנה האמצעי ימינה ושמאלה – שלושה קנים; בהמשך, התפשטות נוספת לעוד קנה מכאן ומכאן, ולבסוף לקנה שלישי מכאן ומכאן, ובסך הכל – שבעה קנים.

בדיוק על פי התבנית הזו נבנית ומתרחבת ברכת כוהנים מן המרכז אל הקצוות, על פי השרטוט הבא:

התוצאה הבולטת מן התרשים הזה היא מרכזיות המילה "פָּנִי", כלומר פני ה'. יתר על כן, השילוב של "ה' פָּנִי אֵלֶיךָ", בולט במרכז התרשים, גם מלמעלה למטה (במאונך), וגם מימין לשמאל (במאוזן).

ההקבלה בין המנורה לבין ברכת כוהנים מניבה את התובנה הבאה: תפקיד המנורה הוא להאיר אור חומרי, בעוד שברכת כוהנים מאירה אור רוחני פנימי.

האור הזה בא לידי ביטוי בפסקה האמצעית:

"יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיְחַנֶּךָ".

(במדבר ו, כה)

משמעות האור הפנימי הזה היא: שמחה, אהבה, קירוב וריצוי. באותה מידה, על כל אדם מוטלת החובה להדליק את מנורת פניו לבריות ולהתייחס אליהם בסבר פנים יפות. נוכל גם לראות בפָּנִים דמיון למנורה. שתי האוזניים הם הקנים הצדדיים, אחריהם לכיוון המרכז – שתי העיניים ושני הנחיריים, ומסיימים בקנה המרכזי שהוא הפה. "אֵל מוֹל פָּנָיו הַמְּנֹרָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת". כל מה שאדם חוֹנֵה בחושיו: שמיעה, ראייה וריח – הוא מבטא בדיבורו.

נביא ראייה לדברינו מסמיכות הפרשיות ודקדוקן.

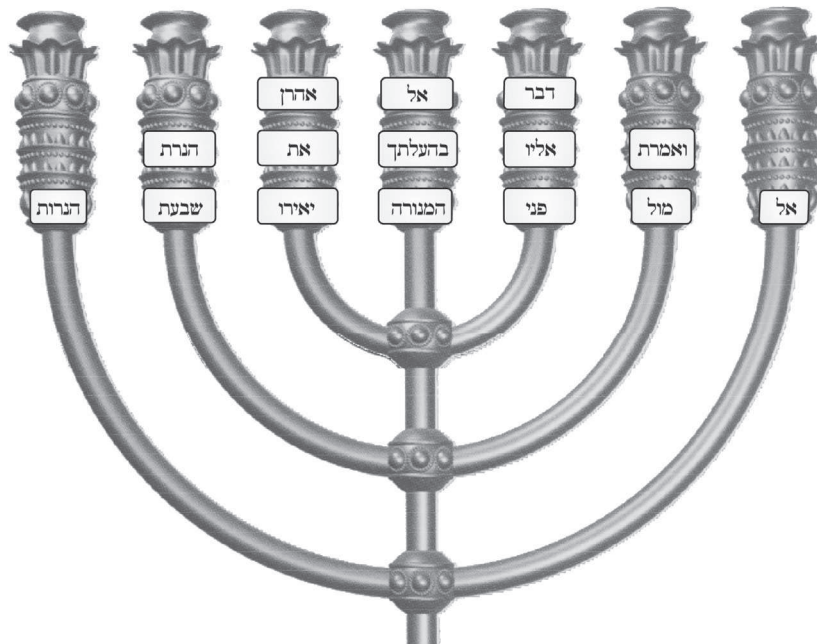
ברכת כוהנים מופיעה בפרשת נשא, ומיד אחריה באה פרשת "בְּהֶעֱלִתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת". גם כאן הציווי המרכזי מורכב מחמש עשרה מילים המסודרות לפי אותו מפתח של ברכת כוהנים, דהיינו שלוש חמש ושבע:

1. "דְּבַר אֵל אֱהָרֹן
2. וְאָמַרְתָּ אֵלָיו, בְּהֶעֱלִתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת
3. אֵל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאָרוּ שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת".

(במדבר ח, ב)

אהרן ובניו – ואחריהם כל זרע כוהני ה' – מצוויים, הן להדליק את אור המנורה במקדש, והן להמשיך את אור ה' בברכתם לישראל.

הנה תרשים הפסוק השני בפרשת בהעלותך, המצווה על הדלקת המנורה:

הפסוק הבא מתאר את הביצוע בידי אהרן:

"וַיַּעַשׂ כֵּן אֱהָרֹן אֵל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הָעֵלָה נִרְתְּיָהּ, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה."

(במדבר ח, ג)

הפסוק הזה מורכב מ-14 מילים שהם גימטריה של י"ד (יש בכף היד 14 פרקים), רמז לידו של אהרן המדליקה את המנורה. במאמר "במספר שמות" על פרשת במדבר,

הוכחנו כיצד 14 פסוקים המתארים את מחנות יהודה וראובן, מופיעים לפני הפסוק "וַנִּסַּע אֶהָל מוֹעֵד..." (פסוק שיש בו 15 מילים), ו-14 פסוקים אחריו המתארים את מחנות אפרים ודן.

כל זה הוא ביטוי לפסוק בשירת הים "...מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנֵנוּ יְדִיךָ" (י"ד מכאן וי"ד מכאן סביב לאוהל מועד).

סך כל המילים המופיעות בשלושת פסוקי המנורה (ב-ד) הוא – 50, כלומר שבע פעמים שבע, עם הכולל.

ניגודיות משלימה

ברכת כוהנים בנויה משלושה זוגות של צלעות ניגודיות ומשלמות:

1. הזוג הראשון בברכה הוא: "בְּרַכֶּךָ ה'" - וְיִשְׁמְרֶךָ. השמירה היא צלע ניגודית לברכה, ומשלימה אותה. ברכה ללא שמירה היא כקללה, כדברי הכתוב: "זָרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה, וּמַעַט תִּאֶסֶף כִּי יַחְסְלֶנּוּ הָאֲרָבָה" (דברים כח, לח). באותה מידה, כל התקדמות לימודית ללא קביעתה בזיכרון, הולכת לאיבוד; כעבודה הנעשית במחשב ללא לחיצה על לחצן השמירה.

2. הזוג השני בברכה הוא "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ - וְיַחַנֶּךָ". מציאת חן היא צלע ניגודית לאור הפנים, ומשלימה אותו. לא נוכל להתמיד בגילויי שמחה ואור פנים לאדם שלא יקרין חן אלינו בחזרה. זאת אומרת, אנו מבקשים למצוא חן בעיני ה' כדי שיתמיד באור פניו אלינו.

3. הזוג השלישי הוא: "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ - וְיִשֵּׂם לְךָ שְׁלוֹם". ה' יהיה מוכן לכפר על עוונות ישראל ולסלוח להם אם ישרור שלום בין איש לרעהו. השלום הוא צלע ניגודית משלימה והכרחית לגילוי סליחה וכפרה.

ללא ניגודיות

חז"ל לימדונו במסכת נידה (דף לא.) כי שלושה שותפים הם באדם: אביו ואמו והקב"ה. אביו ואמו מעניקים לו את הגוף החומרי, והקב"ה מעניק לו נשמת חיים, ושאיפות גדול ופיתוח.

באותה מידה מרחפים סביב ברכת כוהנים שלושה שושבינים. משה, אהרן והקב"ה. משה רבנו מלמד את העם תורה ומצוות, אהרן הכהן מדריך את העם לחיי שלום,

אחוה ורעות, והקב"ה מברך את עם ישראל בקיום נצחי.
נתבונן בפסוקים הבאים, המהווים מבוא לברכת כוהנים.
בתחילת התהליך פונה השושבין הראשון (ה') לשושבין השני (משה):

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר".
(במדבר ו, כב)

השושבין השני (משה) מתכונן לפנות לשושבין השלישי (אהרן):

"דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר...".
(שם, פסוק כג)

בסוף התהליך, פונה השושבין השלישי (אהרן) לעם ישראל:

"...כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם".
(שם)

לכל שושבין יש תפקיד ייחודי בברכת כוהנים.

הברכה הראשונה שהיא הקיום הנצחי באה מידי של **הקדוש ברוך הוא**.

רק ה', שהוא נצחי, יכול להעניק נצחיות:

"יְבָרְכֶךָ ה' וַיִּשְׁמְרֶךָ".
(שם, פסוק כד)

לעיל הצגנו את הניגודיות המשלימה בין שתי צלעות הברכה.

כעת נפרש בצורה אחרת.

"יְבָרְכֶךָ ה'" בריבוי טבעי שופע ואין סופי. הריבוי הכמותי הזה יעלה על המיעוט הנובע ממוות טבעי של חלק מן העם או פגיעות חוזרות ונשנות על ידי אויבי ישראל. יש לנו הבטחה שעם ישראל לא יִכָּלֶה לעולם, על אף זממם של אויבינו הקמים עלינו לבלותינו. הווי אומר, בעצם הברכה האדירה טמונה השמירה. "יְבָרְכֶךָ ה'" ועל ידי כך "וַיִּשְׁמְרֶךָ".

הברכה השנייה מביעה הארת פנים, שמחה וריצוי. ברכה זו באה מידי של **משה רבנו**.

משה זכה למתנה מופלאה שהכילה קרינה אלוקית תמידית על פניו:

"וַיֵּרָאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה...".
(שמות לד, לה)

משה רבנו, הוא הראוי להדריך את העם בקיום התורה והמצוות, כדי שיהיה תמיד בקשר שמחה וריצוי עם ה'.

מכאן שפירוש הפסוק השני יהיה כך:

(במדבר ו, כה)

"יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיְחַנֶּךָ."

חלקה הראשון של הפסקה, מכיל את חלקה השני. דהיינו, גילוי הארת פני ה' מכיל בקרבו חנינה כללית.

הברכה השלישית שהיא ברכת השלום, באה מידי ה' של **אהרן הכהן**, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:

(שם, פסוק כו)

"יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם".

על פי המתווה הנוכחי, הצלע הראשונה של הפסקה הזאת אמורה להכיל בתוכה גם את הצלע השנייה.

ה' יפנה אליך ("יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ") ויבקש שתלך בדרך טובה וישרה, ובכך תישא את שמו עליך. זאת אומרת, אם כל אחד ואחד מישראל יקבל עליו ללכת בשליחות ה' אל היעד הייחודי שהציב לו, לא תהיה סיבה לקנאה או לשנאה, ואז ישרור שלום. רק כאשר שני אנשים מתחרים על משבצת אחת, צומחת קנאה ושנאה. אם כל אדם יבחר משבצת משלו, ישרור שלום בין כולם. כל מנהל מפעל או מוסד חייב לדעת ששני עובדים המבצעים את אותו תפקיד, יוצרים מוקש במו ידיהם; לעומת זאת, הגדרה מדויקת של התפקידים השונים וחלוקתם לאנשים שונים מסייעת להשכנת שלום.

ברכת כוהנים מסיימת בפסוק משלים:

(שם, פסוק כז)

"וְשָׂמוּ אֶת שְׁמֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָנִי אֲבָרְכֶם".

כוונת הפסוק המשלים היא, שהכוהנים ידריכו את עם ישראל לענווד את שם ה' על ראשם ובכך יזכו לברכתו.

סגנון זה מתחבר עם אחת מן הברכות בפרשת כי תבוא:

(דברים כח, י)

"וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ פִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עֲלֶיךָ, וַיִּרְאוּ מִמֶּךָ".

זוהי גם תוכנה של הבטחת ה' לישראל, מיד לאחר קבלת עשרת הדברות:

(שמות כ, כ)

"...בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַפִּיר אֶת שְׁמִי, אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ".

כלומר, בכל מקום על פני האדמה שיהיה מוכשר והגון להזכרת שמי, שם אבוא

אליך וברכתיך. אמור מעתה, כל אדם שילך בדרך ה' ויהיה ראוי לשאת את שמי עליו, אבוא אליו ואברכהו.

נשיאות פנים

חז"ל במסכת ברכות (כ:) הראו קושי בברכת כוהנים, וגם הציגו את פתרונו:

"דרש רב עוירא... אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם, כתוב בתורתך: 'אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָּנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד' (דברים י, ז). והלא אתה נושא פנים לישראל, שנאמר: 'יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ' (במדבר ו, כו)? אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל? שכתבתי להם בתורה: 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ' (דברים ח, י), והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה!".

לכאורה לא ברור מהו הקושי שבפניו עמדו מלאכי השרת? וכי היכן מצאנו שה' נושא פנים לישראל? כלומר, מעדיף אותם על פני אומות העולם? האם הפסוק "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ" פירושו שה' נושא פנים לישראל? אם כן, היה צריך לומר: ישא ה' פניך אליו (ולא "פָּנָיו אֵלֶיךָ")!

כלומר, כאשר השופט מעדיף נידון דל על פני עשיר או להיפך, הוא נושא את פני הדל או פני העשיר, ולא את פניו שלו אל הדל או העשיר! הנה, כך מצווה התורה:

"...לֹא תִשָּׂא פָּנֶי דָּל וְלֹא תִהְדָּר פָּנֵי גְדוֹל..." (ויקרא יט, טו)

הנה דוגמא נוספת.

המלאך המציל את לוט נענה לבקשתו ומכריז:

"...הֲנֵה נִשְׂאֲתִי פָּנֶיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה..." (בראשית יט, כא)

גם כאן המלאך נושא את פני לוט.

אז מדוע אצלנו נאמר: "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ"?

שאלה זו נשאלה גם על ידי חכמי התוספות (מסכת נידה ע:).

משום כך אפשר לומר בוודאות, שמן הפסוק הזה אין סתירה לפסוק "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָּנִים (פני הנידון) וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד".

כיצד אם כן יתפרש הפסוק "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ"?

כדי לפענח את כוונת התורה נחפש ביטוי דומה בתנ"ך. לאחר חיפוש מדוקדק יתברר, כי בכל התנ"ך כולו לא נמצא אלא פסוק אחד שיש בו ביטוי דומה. דהיינו, שאדם נושא את פני עצמו אל זולתו.

פסוק זה מופיע בספר שמואל, במלחמה הממושכת שהתנהלה בין צבאו של שאול לבין צבאו של דוד. שרי הצבאות היו אבנר בן נר מצד שאול, ויואב בן צרויה מצד דוד. עשהאל אחיו של יואב רודף אחרי אבנר בן נר, אשר מפנה ראשו לאחור וקורא:

"וַיִּסָּף עוֹד אַבְנֵר לֵאמֹר אֶל עֲשֵׂהאֵל סוּר לְךָ מֵאַחֲרַי, לְמָה אֶכְפֶּה אֶרְצָה וְאֵיךְ אֶשָּׂא פְנֵי אֶל יוֹאָב אַחִיקָ?"
(שמואל-ב ב, כב)

במילים אחרות, אומר אבנר אל עשהאל: אם אהרוג אותך **איך אפנה אל יואב** אחיך בבקשה כל שהיא?

לפי זה, **לשאת פנים** פירושו 'לפנות אל'; משום כך, פירוש הפסוק **"יִשָּׂא ה' פְּנָיו אֵלַיךְ"** יהיה, **ה' יפנה אליך בבקשה**.

מה היא הבקשה?

נתבונן בפסוק החותם את ברכת כוהנים:

"וְשָׂמוּ אֶת שְׁמֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם"
(במדבר ו, כז)

תפקידם של הכוהנים במשך כל השנה הוא ללמד את העם תורה, ולהדריךכם לשאת עליהם את שם ה'. דברים אלה מפורשים בספר יחזקאל:

"וְאֵת עַמִּי יוֹרוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, וּבֵין טְמֵא לְטָהוֹר יוֹדְעִם"
(יחזקאל מד, כג)

כאשר עם ישראל הולך בדרך ה' ומקיים את מצוותיו וחוקותיו, הרי הוא נושא עליו את שם ה'. לכן **"וְשָׂמוּ אֶת שְׁמֵי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"** – אין הכוונה רק **לברכה** בשם ה', אלא גם ובעיקר, **ללמדם** לשאת עליהם את שם ה'.

זוהי בעצם תכלית הפְּנִיָה והבקשה של ה' מישראל:

"יִשָּׂא ה' פְּנָיו אֵלַיךְ, וְיִשֵּׂם לְךָ שְׁלוֹם"

ה' יפנה אליך, ויבקש שתשים את שמו עליך על ידי ההליכה בדרך הטוב והישר. כעת, נצטרך לחזור אל הגמרא במסכת ברכות, ולפרש אותה מחדש בשיטה אחרת:

"דרש רב עֵוִיָּא... אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם, כתוב בתורתך: 'אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פְּנָיִם וְלֹא יִקַּח שְׂחָד' (דברים י, יז). והלא אתה נושא

פנים לישראל, שנאמר: 'יְשָׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ' (במדבר ו, כו)? אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל? שכתבתי להם בתורה: 'וְאַכְלֵת וְשִׁבַּעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ' (דברים ח, י), והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה!"

קובלנת (תלונת) מלאכי השרת היא, שבדרך כלל כאשר ה' מציב תנאי בפני בני אדם, עליהם לקיים תחילה את חלקם ורק לאחר מכן מקיים ה' את חלקו. להלן מספר דוגמאות:
דוגמה ראשונה:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל קִיץ, לְמַה חָרָה לְךָ וּלְמַה נִּפְלוּ פָּנֶיךָ. הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת..."

(בראשית ד, ו-ז)

כלומר, קודם כל עליך להיטיב את דרכיך ואז אשא ברצון את מנחתך.
דוגמה שנייה:

"אִם תֵּאָבֹדוּ וְשִׁמְעֵתֶם, טוֹב הָאָרֶץ תֹּאכְלוּ. וְאִם תִּמְאָנוּ וּמְרִיתֶם, חָרֵב תֵּאָכְלוּ..."

(ישעיהו א, יט-כ)

גם כאן, ראשית חובת ההוכחה חלה עליכם – אם תשמעו אל מצוותי אעניק לכם גמול טוב.

על פי זה שואלים מלאכי השרת בצדק: מדוע כאן בברכת כוהנים לישראל אתה ה' פועל בצורה הפוכה? בתחילה מברך את ישראל ומעניק להם כל טוב, ורק בסוף מבקש שיישאו את שמך עליהם? האם אין בכך העדפת ישראל על פני כל האומות? האם אין כאן סתירה לפסוק **"...אֲשֶׁר לֹא יֵשָׂא פָּנָיו וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד"** (דברים י, ז)?

משיב להם הקב"ה. אדרבה! אין צודק מזה, כי זו היא **מידה כנגד מידה**. אני מחייב בברכת המזון רק לאחר שביעה, ואף על פי כן בני ישראל מברכים אותי גם לאחר אכילת שיעורים זעומים של כזית וכביצה (28 או 57 גרם)!

היות ועם ישראל מקדים לברך ברכת המזון לפני שיחויב על ידי, כך אני מקדים ומברך אותם לפני שהם נדרשים למלא את חובתם.

אכן, ראויה היא ברכת כוהנים שתהיה אִם לכל הברכות כולן.

